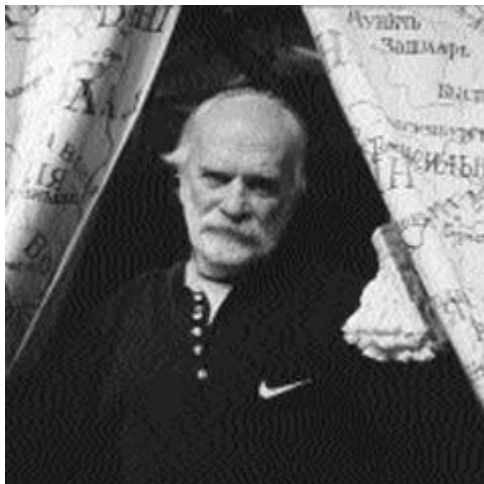

«Кіно-Театр» 2004, №5

Віра Кандинська

ПІД ЗНАКОМ МАЙСТРА

Петро Фоменко

Історія створення театру цікава й доволі нетипова. У 1988 році відомий режисер і педагог Петро Наумович Фоменко набрав другу групу своєї навчальної майстерні на режисерському факультеті Російської академії театрального мистецтва (ГІТІС). П'ять років група акторів і режисерів навчалася разом, а по закінченню інституту вирішила не розпадатися й перетворилася на театр під керівництвом свого вчителя.

«Майстерня П. Фоменка» створювалася як своєрідна театральна лабораторія, що дає режисерам можливість здійснювати оригінальні задуми, освоювати складний простір (чому немало

посприяла тривала відсутність у театру постійного приміщення), працювати в різній стилістиці. В той же час, класична традиція – в розумінні не так твердих формальних орієнтирів, як фундаментальної духовної основи, – в творчості «фоменок» була й залишається дуже вагомою, гармонійно поєднуючись з неповторним «легким диханням», здатним оживити навіть історично «затертий» матеріал.

Репертуар майбутнього театру склався ще в період навчання його учасників. Скажімо, вистави «Дванадцята ніч» (за В.Шекспіром), «Володимир III ступеня» (за М.Гоголем), «Пригода» (за М.Цветаєвою), які народилися в стінах ГІТІСа, згодом мали успішне гастрольне життя, здобули низку престижних нагород і посіли заслужене місце на професійній сцені. За короткий час труп виробила власний впізнаваний стиль та здобула світове визнання.

Одним із найбільших досягнень «Майстерні П. Фоменка» є надзвичайно високий рівень акторської майстерності. Досконале володіння прийомами класичної російської школи, вміння поєднувати ліризм і характерність, унікальна здатність бути органічними в будь-якій естетиці, широкий діапазон ролей, пластичність давно стали своєрідною візитною карткою фоменковських акторів. Вражає також виняткова злагодженість ансамблів, почуття єдності між сценічними партнерами.

На прес-конференції в Києві Петро Наумович зазначив, що завжди закликав своїх студентів у творчості спиратися на особистий життєвий досвід, без якого будь-яка високочола методологія нічого не варта. А для того, щоб висловити пережите, в свою чергу, потрібна довершена техніка, яку «фоменки» невтомно вдосконалюють. Дається взнаки і особливий дух «Майстерні»: дружні стосунки між акторами й режисерами, які працюють разом з першого курсу ГІТІСа, настанова на колективну творчість, відсутність «зіркової системи» і можливість

самовираження для кожного актора невеликої трупі.

Репертуар театру досить розмаїтий: від Шекспіра до Жана Жіроду, але помітна перевага все ж надається російській класиці. Цікаво, що в основі багатьох вистав замість звичної драматургії лежить віртуозно інсценізована література — проза й поезія. До Києва «Майстерня» привезла саме такі «літературні» постановки Петра Фоменка: «Війна і мир. Початок роману. Сцени», «Сімейне щастя» (обидві – за творами Льва Толстого) і «Єгипетські ночі» (за творами Олександра Пушкіна й Валерія Брюсова).

Створення театрального дійства на основі літературного тексту, побудованого за принципово іншими законами, — неймовірно складна практика. За браком оригінального режисерського бачення, вміння розставити драматичні акценти, вистава може перетворитися на монотонні літературні читання. Ще складніше, коли об'єктом драматичного прочитання стає добре знаний класичний твір, адже режисер, з одного боку, ризикує втомити глядача ходульними «забронзовілими» образами й прописними істинами, а з другого — викликати прикре відчуття невідповідності й неспівмірності інтерпретації та першоджерела.

Роман Толстого «Війна і мир» став для Фоменка і його учнів своєрідним випробуванням. Над сценічною версією в театрі працювали близько семи років. Кілька місяців читали текст Толстого за ролями, створювали етюди, паралельно випускаючи інші постановки. В результаті народилася одна з найцікавіших і найвідоміших вистав «Майстерні» (відзначена національною премією Росії «Золота маска» в номінаціях «найкраща вистава малої форми», «найкращий режисер драматичного театру» — Петро Фоменко, і «найкраща жіноча роль у драматичному театрі» — Галина Тюніна), в якій яскраво виявилися як неповторний колорит толстовської прози, так і виразні особливості фоменківського стилю.

Панорамний розмах епопеї Толстого у виставі обмежено кількома сценами з першої частини першого тому: від салону Анни Павлівни Шерер до від'їзду князя Андрія на війну. Із романної зав'язки, своєрідного прологу до епохальних подій, Петро Фоменко зробив завершений і самоцінний твір про світ напередодні великих потрясінь.

Монолог «Яка сила рухає народами?» на початку вистави наївно проголошений милим і дещо незграбним П'єром Безуховим у виконанні Андрія Казакова, – єдина данина довгим толстовським роздумам про призначення історії. Натомість неймовірно живо і наочно на сцені відтворено холоднуато-світську атмосферу салону Шерер, веселий іменинний гамір у домі Ростових, комічно-зловісну метушню ласих до спадщини родичів навколо помираючого графа Безухова, напружено-гнітючу обстановку в маєтку Болконських.

Декорації і реквізит гранично умовні. Запам'ятовуються лише завіса у вигляді карти Європи і недописані портрети Наполеона та царя Олександра, що обрамляють сцену з двох боків. В реальність подій і персонажів змушує вірити лише незбагненна магія акторської гри.

У «Війні і мирі» актори грають по кілька ролей, змінюючись до невпізнаності і, в

той же час, об'єднуючи навіть найбільш віддалених персонажів незримою присутністю власної особистості. Галині Тюніній однаково блискуче вдаються і темпераментна, експансивна хазяйка салону Аннет Шерер у вишуканому «декадансному» вбранні, і добродушна, загрузла в домашніх справах, графиня Ростова, і самозречена, сповнена християнської любові, княжна Мар'я. Поліна Агуреева безмежно чарівна як в образі юної і невгамовної Наташі Ростової, що «літає» по сцені в хмарі білих рюшів, так і в ролі веселої щебетухи Жюлі Карагіної. Рустем Юскаєв постає на сцені то підступним князем Василем, то добряком графом Ростовим. Мадлен Джабраїлова успішно перевтілюється в кокетливу французенку медемуазель Бур'єн і створює виразний образ збіднілої княгині Друбецької, яка, відповідно до обставин, уміє постати і нещасною жертвою, і доброю подругою, і світською дамою. Як слушно зазначив один з російських критиків, погано зіграних ролей у «Війні і мирі» просто немає. Навіть другорядні персонажі запам'ятовуються завдяки яскравому акторському виконанню.

Герої Толстого у «фоменок» виходять неймовірно живі і впізнавані. Здається, актори цілковито розчиняються в класичному тексті. Проте метод Фоменка – це не тільки заглиблення в оригінал, а й помітна ігрова дистанція. Між рядків толстовських діалогів, розіграних майже дослівно, режисер і актори виявляють нові сенси. Не відхиляючись від тексту, непомітно творять власний підтекст, зітканий з півтонів, двозначностей і світлого гумору, відкриваючи в знайомих персонажах несподівані грані. Так, вишукану пані Аннет Шерер у виставі наділено «ортопедичною» ногою, яку вона раз у раз комічно перекидає через спинку стільця, вагітна Ліза Болконська, що інтуїтивно не приймає будь-якої, навіть «благородної» війни і боїться за чоловіка, у виконанні Ірини Пегової постає мудрішою і дальновиднішою за свого чоловіка, одержимого хлоп'ячими мріями про подвиг, а княгиня Друбецька з її невгасимим прагненням до вигоди, дуже співзвучним теперішньому часові, перетворюється у виставі на одну з центральних постатей. Подеколи актори з комічною одвертістю звіряються з текстом, перегортаючи сторінки грубезного тому. «Борис стояв посередині кімнати,» – проголошує Борис Друбецькой у втіленні Олега Любимова й сумлінно, з точністю до кроку, виправляє своє просторове положення, відповідно до прочитаного.

У постановці Петра Фоменка роман Толстого оживає в усьому багатстві відтінків, у безмежному розмаїтті тонко підмічених деталей. Складна і марна справа підводити це дійство під чіткі теоретичні концепції. Режисерське бачення невловимо вплітається в образну тканину вистави, ніде не переходячи в декларативність. У своїй виставі Фоменко говорить не про боротьбу імперій і справи державних діячів, а про звичайних людей, які вміють любити одне одного, про красу і крихкість життя та жорстокість історичного фатуму.

Сьогодні, перебуваючи на хвилі успіху, «Майстерня П. Фоменка» продовжує розвиватися. Колектив поступово зростає. До «основоположників» уже приєдналися наступні випускники курсу Фоменка, що закінчили ГІТІС у 1998 і 2001 роках. Не зупиняючись на досягнутому, Петро Наумович та його учні й далі шукають нових мистецьких горизонтів.

Цікаво, що один з випускників «Майстерні» – режисер Андрій Приходько, успішно працює в Києві. В його постановках – дуже своєрідних, із виразною українською

специфікою, – невловно вгадується вплив фоменківської школи. Не так в естетиці, як у вдумливому і шанобливому підході до класики, винятковій увазі до актора. У виставах Приходька нові грані свого таланту розкривають Богдан Бенюк («Трагедокомедія о воскресенні мертвих» за О.Кониським), Наталка Корпан і Остап Ступка («Увертюра До побачення» за І.Франком), Петро Панчук і Лариса Руснак («Каїн» за Дж.Байроном). Зараз Андрій Приходько завершує роботу над виставою «Життя є сон» (за П.Кальдероном), прем'єра якої має відбутися у вересні в театральному центрі при Києво-Могилянській Академії.